

TOPLUMDA ZEKÂT BİLİNCİNİN GELİŞTİRİLMESİNİN YOKSULLUĞA ETKİSİ: SAKARYA İLİ ARAŞTIRMASI*

Niyazi Gümüş¹, Salih Şimşek²

Özet

İslam'ın beş temel esasından birisi de zekâttır. Zekât ağırlıklı olan görüşe göre hicretin ikinci yılında farz kılınmış olup, hicretin dokuzuncu yılından itibaren zekât amilleri tarafından toplanıp İslam'ın uygun gördüğü yerlere dağıtılmıştır. Peygamberimiz (sav) sonrası Hulefa-i Raşidin, Emeviler ve Abbasiler Dönemlerinde de bu uygulamalar devam etmiştir. Günümüzde zekât ibadetinin ifası tamamen mükelleflere bırakılmıştır. Zamanla insanların zekât bilinci zayıflamış, mükellefler zekât bilincinin zayıflamasından veya rehavetten dolayı zekât konusundaki duyarlılığını yitirmeye başlamışlardır. Günümüzde, mali bir ibadet olan ve yoksulluğun azaltılmasında önemli bir enstrüman olan zekâttan gerektiği gibi istifade edilememektedir. Bu durumda zekât bilincinin mutlaka geliştirilmesi gerekir. Bu çalışmanın amacı Türkiye'de zekât bilincinin geliştirilerek yoksullukla daha etkin mücadele edilmesine katkı sağlamaktır. Bu bağlamda Sakarya ili genelinde yapılan bu anket çalışması verilerinin ışığında, Türkiye'de zekât bilincinin artırılması için neler yapılabileceği konusu incelenmiştir. Anket çalışmasında rassal örneklem yöntemi kullanılmıştır. Türkiye'de verilen zekât miktarının artırılabilmesi için neler yapılabileceğine, zekât bilincinin geliştirilmesinin Müslümanların zekât verme oranını ve miktarını artıracığına ve artan kaynak miktarının yoksullukla daha etkin mücadele edilmesine katkı sağlayacağına değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zekât, Zekât Bilinci, Zekât Bilincinin Geliştirilmesi, Yoksulluk, Yoksulluğun Azaltılması.

Jel Kod: P24, E62, I31.

THE IMPACT OF DEVELOPING ZAKAT AWARENESS IN THE SOCIETY ON POVERTY: THE CASE OF SAKARYA

Abstract

Zakat is one of the five basic principles of Islam. According to the opinion that zakat is predominant, it was assumed in the second year of the migration and it was collected by the zakat agents and distributed to the places deemed appropriate by Islam since the ninth year of the migration. This practices had continued for the periods of Hulfa-i Rashid, Umayyads and Abbasids after our Prophet (sav). Today, the performance of zakat worship is left to taxpayer. Ower time, people's awareness zakat has weaken, and taxpayers have started to lose sensitivity about zakat due to weakening of zakat

* Bu makale "Yoksulluğun Azaltılmasında Bir Çözüm Önerisi: Zekât Fonu Örneği" adlı Doktora Tezinden türetilmiştir.

¹ Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı Geyve Müftülüğü, Sakarya /Türkiye, e-mail: gumsuniyazi@hotmail.com

² Prof. Dr. Sakarya Üniversitesi SBF İktisat Bölümü, Emekli Öğretim Üyesi, Sakarya/ Türkiye, e-mail: ssimsek@sakarya.edu.tr

consciousness or drowsiness. Today, zakat, which is a financial worship and an important instrument in poverty reduction. The consciousness of zakat, which is one of the five basic principles of Islam and an important instrument in alleviating poverty, must be developed. The aim of this study is to contribute to the fight against poverty more effectively by developing awareness of the charity in Turkey. Therefore, in the light of the survey study data carried out throughout Sakarya province what can be done to improve the subject of zakat and awareness of it in Turkey was examined. The randomly sampling method was used in surveying. This study mention that (i) What can be made to increase the amount of zakat, (ii) How improving the awareness of zakat increases the ratio and amount of zakat giving Muslims, (iii) and How the increased amount of resources contribute to more effective fight against poverty.

Keywords: *Zakat, Zakat Awareness, Development of Zakat Awareness, Poverty, Poverty Reduction.*

Jel Codes: *P24, E62, I31.*

1. Giriş

İslam dini inanan insanlara bazı görevler yüklemektedir. Bu görevlerden birisi de zekâttır. Peygamberimiz (sav) döneminden itibaren Müslümanlar Peygamberimiz (sav)'in belirttiği şekilde zekâtlarını vermeye çalışmışlardır. Peygamberimiz (sav)'in vefat etmesiyle Hz. Ebu Bekir ile birlikte Hulefa-i Raşidin dönemi başlamıştır. Bu dönemde de Müslümanlar zekâtlarını Peygamberimiz (sav)'in belirlediği şekilde zekât amillerine vermişler ve amiller de toplanan zekâtları o bölgenin yoksullarına dağıtmışlardır. Hulefa-i Raşidin, Emeviler ve Abbasiler dönemlerinde zekât devlet eliyle toplanıp yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol oynamıştır. İslam'ın ilk dönemlerinde Müslümanlar İslami esasların uygulanmasında daha hassas davrandıklarından dolayı mükellefler zekâtlarını vermişler ve zekât yoksulluğun azaltılmasında önemli bir enstrüman olarak işlev görmüştür. Emevi halifesi Ömer b. Abdülaziz döneminde zekât verilecek yoksul bulmak zorlaşmıştır. Zamanla bazı Müslümanlar zekâtlarını verme hususunda rehavete kapılmışlar, toplumda zekât bilinci zayıflamaya başlamıştır. Günümüzde de bazı Müslümanlar zekât konusunda hassas davranırken bazıları da zekât konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları veya zekât verme konusunda duyarsız davrandıklarından dolayı zekât vermemektedir. Müslümanlar mali bir ibadet olan zekâtlarını vermeleri durumunda Allah'ın (c.c.) zekâtla ilgili emrini yerine getirmiş olacaklardır.

Günümüzde insanların bazıları zekât konusunda yeterli bilgi sahibi olmasına rağmen bazıları ise bilgi sahibi olmadıklarından dolayı bu görevlerini gerektiği şekilde ifa edememektedirler. Ülkemizde de zekât verme oranının artması için zekât bilincinin geliştirilmesi gerekmektedir. Toplumda zekât bilincinin geliştirilmesi durumunda zekât verme oranı artacak ve kaynak artışı yoksullukla mücadelede daha etkili olmamıza yardımcı olacaktır. Toplanan zekât gelirleri etkin bir şekilde kullanılması durumunda zekât yoksulluğun azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Yoksul insanların

gözetilmesi, onlara ihtiyaçlarının bir kısmının karşılanması için maddi destek sağlanması toplumda insanlar arasında sevgi ve saygının daha da artmasına vesile olacaktır.

2. Zekâtın Tanımı

İslam dininin beş temel esasından birisi zekâttır. Z-k-v kökünden gelen zekât sözlükte artma, çoğalma, bereket, üreme, temizlik ve arıtma anlamlarına gelmektedir (Erkal, 2007:422).

Dini bir terim olarak ise; nisap miktarına ulaşan ve gerekli şartları taşıyan bir malı, kitap ve sünnetin belirlediği ölçülere göre, zekât verilmesi uygun olan yerlere vermektir (Yıldırım, 1980: 107). Bir kişinin zekâtle mükellef olması için öncelikle Müslüman olması, bulûğ çağına ermiş olması, akli dengesinin yerinde olması, hür olması, borcunun ve temel ihtiyaçlarının dışında nisap miktarı mala sahip olması, malın nami olması ve malın üzerinden de bir kameri yılın geçmiş olması gerekmektedir (Yavuz, 2017: 39-40).

Kur'an-ı Kerim'de yirmi altı yerde namazla beraber zikredilen zekât (Duman, 2017: 21), İslam'ın namazdan sonra en önemli rükünlerinin başında gelmektedir (Mevdudi, 1968: 116). Kur'an-ı Kerim'de "Namazı kılın ve zekâtı verin" (el-Bakara, 2/43) veya Neml suresinin 3. ayetinde olduğu gibi "Onlar ki namazı kılar ve zekâtı verirler" (en-Neml, 27/3) vb. şekilde zikredilmesi zekâtın farz olduğunu göstermektedir. Ayet-i kerimelerde Müslümanların mali bir ibadet olan zekâtlarını vermeleri gerektiği belirtilmektedir.

3. Zekâtın Tarihçesi

Zekât, Peygamberimizin (sav)'in peygamberliğinin Mekke döneminde tavsiye niteliğinde olup (Duman, 2017: 23) Hz. Muhammed (sav)'in Medine'ye hicretinin 2. yılında farz kılındığı görüşü ağırlık kazanmaktadır. Zekâtın devlet eliyle toplanmasına ise hicretin 9. yılında başlanmıştır. Zekâtın devlet eliyle toplanmasına başlanmasıyla Müslümanlar zekâtlarını Peygamberimiz (sav)'in görevlendirdiği zekât memurlarına vermişler ve zekât memurları da topladıkları zekâtı Kur'an-ı Kerim'de belirtilen yerlere dağıtmışlardır. Peygamberimiz (sav), hazırlattığı nizamname ile zekât toplamakla görevli memurların uyması gereken kuralları kendilerine bildirmiştir (Kılıç, 2017: 51-57). Amiller de Peygamberimiz (sav)'in kendilerine emrettiği şekilde zekâtın toplanması ve dağıtılması görevlerini ifa etmişlerdir.

Hulefa-i Raşidin zekât konusunda Peygamberimiz (sav)'in yolunu izlemiştir. Hz. Muhammed (sav)'in vefatından sonra halife seçilen Hz. Ebu Bekir (ra) döneminde bazı kabileler zekât vermek istememişler, Hz. Ebu Bekir de zekât vermek istemeyenlerle bu kararlarından vazgeçinceye kadar mücadele kararı almıştır. Halifenin: "Vallahi eğer develerin bağlandığı bir yuları bile benden esirgerlerse onlarla

savaşacağım” demesi üzerine Hz. Ömer (ra) ise: “Biz insanlarla La İlahe İllallah deyinceye kadar savaşmakla emredildik. Kişiler Müslüman olmakla canlarını ve mallarını bizden korumuş olurlar” şeklindeki muhalefetine ise halife: “Namazla zekâtın arasını ayıranlarla savaşacağını, Allah’ın (cc) Kur’an-ı Kerim’inde namazla zekâtı birçok yerde peş peşe zikrettiğini, zekâtın malın hakkı olduğunu ve Resulullah (sav)’e verdikleri bir yuları bile zekât olarak vermek istemezlerse onu alıncaya kadar onlarla savaşacağını söylemiştir” (Demircan, 2017: 117).

Hz. Ömer döneminde Yemen valisi olan Muaz b. Cebel (ra) bir yıl toplanan zekâtların üçte birini Medine’ye göndermiştir. Halife Hz. Ömer’in zekâtın o bölge halkına dağıtılması gerektiğini bildirmesi üzerine Muaz b. Cebel ihtiyaç fazlası olanları gönderdiğini belirtmiştir. Sonraki yıl yarısını göndermiş, üçüncü yıl ise Yemen’de zekât verilecek yoksul kalmadığını belirterek toplanan zekâtın tamamını Medine’ye göndermiştir. Bu bize Hulefa-i Raşidin döneminde zekâtın devlet eliyle organize bir şekilde toplanıp dağıtıldığını ve zekâtın aktif bir şekilde toplanıp dağıtılması neticesinde yoksulluğun bazı bölgelerde ortadan kalktığını göstermektedir (Boynukalın, 2017: 97; Rizvi, 1981: 18).

Emeviler döneminin halifelerinden olan Ömer b. Abdülaziz halife olunca Peygamberimiz (sav)’in zekât uygulamaları ile ilgili yazdıkları belgeleri istemiş ve zekât uygulamalarında Resulullah (sav)’in yolunu takip etmiştir (apak, 2017: 307). Peygamberimiz (sav)’in Hz. Ömer ve Amr b. Hazm’a yazdıkları zekât mektupları onların akrabalarında bulunmaktaydı. Ömer b. Abdülaziz bu mektupların birer kopyasını istemiş ve zekâtın toplanması ve dağıtımında Peygamberimiz (sav)’in yolunu izlemiştir. Ömer b. Abdülaziz’in halifeliği döneminde zekât verilebilecek muhtaç kişileri bulmak zorlaşmıştır (Er, 2016: 65). Bunun üzerine halife istişareler neticesinde zekât gelirleriyle köleleri hürriyetine kavuşturmak, evler yapıp evi olmayan yoksullara dağıtmak, evlenen gençlere yardımda bulunmak ve bineği olmayanlara binek almak gibi alanlarda zekât gelirlerini kullanmıştır (Saad, Sawandi ve Mohammad, 2016: 74).

Abbasiler döneminde de zekât uygulamaları Peygamberimiz (sav) ve Hulefa-i Raşidin dönemi esas alınarak devam etmiştir. O dönemde zekât divanları geliştirilmiş ve zekât devlet eliyle toplanıp dağıtılmıştır (Aksu, 2017: 199).

Osmanlı dönemine baktığımız zaman Osmanlı’da zekât toplamakla görevli memurların (amil) olmadığı görülmektedir. Osmanlı’da vergilerin şer’i esaslara dayandığı, örfi olan vergilerin de şeriatın izin verdiği ölçüde alındığı bilinmektedir (Genç, 2017: 256). Bazı şeyhülislamın Müslümanların devlete verdiği öşür ve saime vergilerini vermeleri gereken zekâta sayabilecekleri yönündeki fetvaları devletin Müslümanlardan topladığı bu vergi gelirlerini zekâtın sarf yerlerine harcamalarından kaynaklanmaktadır. Devlet Müslüman tebaadan aldığı bu tür vergileri zekâtın sarf

yerlerine harcamıştır. Diğer alanlara ise cizye vb. vergileri harcamıştır. Bununla birlikte Osmanlı döneminde zekât divanı yoktur (Kaya, 2017: 337).

Günümüzde ise bazı İslam ülkelerinde zekât fonu benzeri kuruluşlar olmasına ve bazı ülkelerde zekât vermek zorunlu olmasına rağmen birçok ülkede zekât mükelleflerin insiyatifine bırakılmakta ve oluşturulan zekât fonları da etkin bir şekilde faaliyette bulunamamaktadır. Bunun neticesi olarak Müslümanlar mali bir ibadet olan zekâtın yoksullukla mücadelede etkili bir araç olmasına rağmen bundan istifade edememektedir (Gümüş, 2019: 124-125).

4. Zekâtın Önemi

Her nimetin bir şükrü vardır. Zekât da Allah'ın (cc) zenginlere vermiş olduğu malın şükrüdür. İslam'ın üzerine bina edildiği beş temel esasının biri olan ve aynı zamanda mali bir ibadet özelliği taşıyan zekâtın Müslümanların hayatında önemi büyüktür. Tövbe suresinin 103. Ayet-i kerimesinde “Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin zekât al” (et-Tevbe, 9/103) buyurulması ve aynı surenin 60. ayetinde de Rabbimizin zekât verilecek yerleri belirtmesi ve bu sınıfın içinde amillerin de yer alması zekât toplama ve dağıtma işinin devlet veya devletin görevlendireceği kurumlar aracılığıyla yapılması gerektiğine işaret etmektedir. Çünkü Peygamberimiz (sav) bu ayet-i kerimelerden sonra zekât toplama ve dağıtma görevini bu işle ilgili memurlar görevlendirerek devlet eliyle yapmış, zekât toplumun zenginlerinden alınıp, yoksullarına dağıtılmıştır (El-Karadavi; 2017: 97).

Zekâtın önemini, zekâtın toplum açısından önemi, veren açısından önemi ve alan açısından önemi olmak üzere sınıflandırmak mümkündür.

4.1. Zekâtın Veren Açısından Önemi

Müslümanlar mallarının zekâtını vermekle Allah'a (c.c.) olan kulluk görevlerini yerine getirmiş olurlar. Zariyat suresinin 9. Ayetinde Allah (c.c.), “zenginlerin mallarında muhtaç ve yoksulların hakkı olduğunu” (ez-Zariyat, 51/9) belirtmektedir. Malın zekâtı verilmekle mükellefler mallarını muhtaç ve yoksulların haklarından arındırmış olmaktadır. İslam dinine göre zekâtın verilmemesi yoksul ve muhtaç durumdaki kişilerin haklarının yenilmesiyle eşdeğer olarak görülmektedir. Bu nedenle zekât vermekle mükellef olanlar zekâtlarını hiçbir karşılık beklemeden ilgili yerlere vermektedirler (Yiğit, 2013: 40).

Ayrıca zekât insanı cimrilik, aşırı dünya malına düşkünlük, katı kalplilik gibi hastalıklardan koruyup, insanlarda merhamet, fedakârlık ve diğer insanları da düşünme duygularını geliştirmektedir. Zekâtını veren insan dünya malının Allah tarafından verilen bir nimet olduğu ve her nimetin bir şükrü olduğu bilinciyle hareket

ederek mala olan düşkünlüğü azalır. Zekâtını vermenin mutluluğunu kalbinde hisseder ve zekâtını verdiği zaman Allah'a (c.c.) karşı kulluk görevini yerine getirmenin mutluluğunu yaşayarak kalbinde bir ferahlık hisseder. Cimrilik hastalığından kurtularak veren el olmanın mutluluğunu yaşar. İnsanlara karşı merhamet duyguları gelişip, yoksul ve muhtaç durumdaki insanları gördüğü zaman onlara merhamet eder, yardımcı olmaya çalışır.

4.2. Zekâtın Alan Açısından Önemi

Zekâtın alan kişi açısından bazı faydaları vardır. Her şeyden önce yoksul ve muhtaç durumdaki insanlara kaynak transferi olan zekât, yoksulların ihtiyaçlarının karşılanmasına ve muhtaç kişilerin alım gücünün artmasına yardımcı olur (Özdemir, 2016: 71; Yiğit, Keskin ve Karagöz; 2013: 59). Yoksul ve muhtaç durumda olan insanlar, kendilerine verilen zekâtla bir kısım temel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar. Toplumda yaşayan yoksul ve muhtaç durumdaki insanların temel ihtiyaçlarını zenginlerin verdikleri zekât vasıtasıyla karşılamaları, yoksulları İslami değerlere daha sıcak bakmaya sevk edeceği gibi aynı zamanda da zenginlerin servetine göz dikmelerine engel olacaktır. Zekât, yoksul ve muhtaç durumdaki insanların kalbinde servet düşmanlığının azalmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca toplumda yoksul insanların zekât aracılığıyla desteklenmesi yoksulluğun azalmasına, orta sınıfın çoğalmasına da katkı sağlayacaktır (Yavuz, 2017: 37).

4.3. Zekâtın Toplum Açısından Önemi

Toplumdaki insanların güçleri, zekâ yapıları, becerileri ve gelir düzeyleri aynı değildir. Bazı insanlar zengin iken, bazıları da yoksuldur. İslam dini, insanların bir kısmı lüks içinde yaşarken, diğer bir kısmının da sefalet içinde yaşam mücadelesi vermelerini kabul etmemektedir (Kutup, 1968: 188). Toplumda aç ve sefalet içinde yaşayan insanların olmasından diğer insanları sorumlu tutmaktadır. Peygamberimiz (sav) hadis-i şeriflerinde “Komşusu aç iken tok yatan bizden değildir” (El-Heytemi, 1986: 755) buyurarak toplumda yoksulluk ve sefalet içinde yaşayan insanlardan toplumun sorumlu olacağını belirtmiştir. Bunun için de yoksul ve muhtaç insanların ihtiyaçlarının karşılanması, mağduriyetlerinin giderilmesi için Allah (c.c.) Müslümanlara zekâtı farz kılmıştır. Dolayısıyla da zekât insanlara, toplumda var olan yoksulluğun ortadan kaldırılmasına katkı sağlama bilinci kazandırmaktadır (Mannan, 1973: 401).

Zekât, toplumda yardımlaşma duygusunu geliştirip insanları bencillikten ve dünya malına olan düşkünlükten korur. İnsanları sadece kendisini değil, çevresinde bulunan yoksul ve ihtiyaç sahibi insanları da düşünmeye sevk eder. Toplumda kardeşlik duygularının gelişmesine katkı sağlar. Zenginle fakir arasında bir nevi dostluk ve kardeşlik köprüsü kurulmasına olanak tanır (İbn Kesir, 1985: 3642-3644). Zekât

vermekle mükellef olan insanlar sorumluluktan kurtulmak için yoksul ve muhtaç durumdaki insanlara muhtaçtır. Yoksul insanlar ise bazı temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için maddi kaynağa ve o kaynağın sahibi olan servet sahibi kişilere muhtaçtır. Zekât toplumda insanların birbirine muhtaç olduğu duygusunu geliştirerek zenginle fakir arasında bir köprü görevi görür. Toplumda insanların kaynaşmasına ve kardeşlik duygularının gelişmesine yardımcı olur.

Zekât, zengin insanların mallarının bir kısmını ihtiyaç sahibi insanlara vererek zenginlerden yoksullara doğru servet akışına ve toplumda orta sınıfın çoğalmasında etkili olur (Yavuz, 2017: 22-37). Zenginlerden yoksullara yapılan servet transferi toplumdaki gelir dağılımı adaletsizliğinin azaltılmasına yardımcı olur (Yalçın, 2016: 239). Zekât vermekle mükellef olanların verdiği zekâtlar zenginlerin servetinde kırkta bir oranında azalma meydana getirirken, yoksulların servetinde de artışa neden olur (Er, 2016: 65). Dolayısıyla da zekât, toplumda gelir dağılımı adaletsizliğini azaltıcı bir rol oynar.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de gelir dağılımı eşitsizliği mevcuttur. Gelir bakımından üst grupta yer alanlarla alt grupta yer alanlar arasındaki gelir dağılımı makası giderek açılmaktadır. Küresel servetten zenginlerin aldığı pay her geçen gün artarken, düşük gelir düzeyindekilerin aldığı pay ise azalmaktadır. Bu durum ülkemiz için de geçerlidir. Zenginlerin vermiş oldukları zekât onların servetinde 40/1 oranında azalma meydana getirirken, yoksul insanların servetinde de artışa neden olacak ve zenginlerle yoksullar arasındaki gelir dağılımı eşitsizliğinde azalma meydana getirecektir. Toplumda gelir dağılımı adaletsizliği bir nebze de olsa azalacaktır.

Zekât, toplumsal barışa ve toplumda yoksulluğun azaltılmasına katkı sağlar. Yoksulluk, devletlerin üstesinden gelmek için yoğun çaba sarf ettikleri bir sorundur. Devletler yoksulluk sorunuyla baş edebilmek için çeşitli araçlar kullanırlar. Yoksul insanları yoksulluktan kurtarmak için transfer harcamaları yaparlar. Devletin yoksullara yaptığı bu yardımlara sosyal yardımlar denilmektedir. Bu yardımlar karşılıksız transfer harcamaları olup kamu kurum veya kuruluşları tarafından muhtaç kişilere yapılmaktadır. Yardımların amacı ise yoksul insanların temel ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olmaktır (Türkoğlu, 2013: 193). Bu yardımlar günün şartlarına göre aynı veya nakdi olarak yapılabilmektedir. Günümüzde devletlerin yoksullukla mücadelede yapmak istediklerini İslam 1400 sene önce zekât vasıtasıyla gerçekleştirmeye çalışmıştır.

5. Türkiye’de Zekât Bilinci

İnsanların yaptıkları işlerde bilinçli olmaları önemlidir. İslami bir zorunluluk olan ve aynı zamanda mali bir ibadet olan zekât konusunda da insanların bilinçli hareket etmeleri gerekmektedir. İnsanların zekât konusunda bilinçli hareket etmeleri zekâtın

önemini kavramalarına olanak tanıyacaktır. Müslümanlar zekâtın önemini kavradıkları zaman ise zekât ibadeti onların hayatlarında tatbikat alanı bulacaktır. Bu durum ise zekâttan maksimum fayda sağlanmasına katkı sağlayacaktır. Zekât bilinci, zekâtın bir kişiye farz olmasından nerelere verilmesi gerektiğine kadar zekâtın ifasının tamamını kapsamaktadır. İnsanlar zekât konusunda ne kadar bilgiye sahiptirler? Mevcut durumları dikkate alındığında zekât vermeleri gerekiyor mu? Zekât, hangi mallardan ne kadar ve nerelere verilmelidir? Vb. soruların yanıtıyla birlikte insanların zekât konusundaki duyarlılığını kapsamaktadır. Zekât bilinci, İslami esaslara göre zekâtın ifasını gerektirmektedir. Zekâtın organize ve planlı bir şekilde toplanması ve toplanan zekât gelirlerinin de maksimum fayda sağlayacak şekilde değerlendirilmesidir.

Toplumda zekât bilincinin ölçülmesinin yollarından birisi de anket yöntemidir. İnsanların bir konu hakkındaki düşüncelerini onlara yöneltilen sorular vasıtasıyla anlayabiliriz. Bu çalışmamızda zekât bilincinin ölçülmesi amacıyla Sakarya ilinde 512 kişi ile anket çalışması yapılmıştır. Yapılan anket çalışmasında insanların zekâtla ilgili algı ve bilgi düzeyleri ölçülmek istenmiştir. Anket çalışmasında 5'li Likert ölçeği kullanılmış olup kolayda örneklem yöntemi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular SPSS 22 Windows programı kullanılarak verilere ve bu veriler tablolara dönüştürülmüştür.

Toplumda yaşayan insanların demografik yapıları farklıdır. Çalışmamızda 18-82 yaş aralığında, erkek ve kadın ayrımı yapılmadan toplumun her kesiminden farklı gelir gruplarından ve değişik meslek sahibi kişilerin görüşlerinden istifade edilmek istenmiştir. İnsanların gelir düzeyleri farklıdır. Katılımcıların, öncelikle gelir durumları dikkate alınarak zekât vermesi gerekip gerekmediği öğrenilmek istenmiştir. Bu bağlamda tablo 1'de katılımcılara mevcut gelir ve giderlerinizi dikkate alındığında zekât vermeniz gerekiyor mu sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 1: Mevcut Gelir ve Giderlerinizi Dikkate Alındığında Zekât Vermeniz Gerekliyor mu?

	Yüzde	Geçerli Yüzde	Sayı
Evet	57,4	58,0	294
Hayır	35,7	36,1	183
Fikrim Yok	5,9	5,9	30
Toplam	99	100	507
Cevapsız	1	-	5
Toplam	100	-	512

Kaynak: Niyazi Gümüş, Yoksulluğun Azaltılmasında Bir Çözüm Önerisi: Zekât Fonu örneği, Doktora Tezi, Sakarya: 2019, 180.

Niyazi Gümüş/Salih Şimşek

Yapılan araştırmada katılımcıların %58'i mevcut gelir ve giderlerine göre zekât vermesi gerektiğine inanmaktadır. %36'sı ise zekât vermesi gerekmediği görüşündedir. Yaklaşık %6'sı ise fikir beyan etmemiştir. Anket çalışmasına göre katılımcıların % 58'i zekât verebilecek durumda olduğunu, %36'sı ise zekât verecek bir mala sahip olmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 2'de ise insanların zekât konusunda bilgi düzeyleri ölçülmek istenmiştir. Bu bağlamda katılımcılara Türkiye'de insanlar zekât konusunda bilinçlidir tezine katılıp katılmadıkları sorulmuştur.

Tablo 2: Türkiye'de İnsanlar Zekât Konusunda Bilinçlidir.

	Yüzde	Geçerli Yüzde	Sayı
Kesinlikle Katılmıyorum	20,5	21,8	105
Katılmıyorum	30,1	32	154
Kararsızım	21,3	22,6	109
Katılıyorum	11,1	11,8	57
Tamamen Katılıyorum	11,1	11,8	57
Toplam	94,1	100	482
Cevapsız	5,9	-	30
Toplam	100	-	512

Kaynak: Gümüş, Yoksulluğun Azaltılmasında Bir Çözüm Önerisi: Zekât Fonu Örneği, 187.

Ankete katılanların %5,9'u bu soruyu yanıtızsız bırakmıştır. %21,8'i Türkiye'de insanların zekâtla ilgili konularda bilinçli olduğu görüşüne kesinlikle katılmadığını %32'si de bu görüşe katılmadığını belirtmişlerdir. Katılımcıların 22,6'sı kararsız kalırken %11,8'i bu görüşe katıldığını, %11,8'i de bu görüşe tamamen katıldığını belirtmişlerdir. İkili ayırıma tabi tuttuğumuzda Türkiye'de insanların zekât konusunda bilinçli olduğunu düşünenlerin oranı %23,6 iken, bilinçli olduğunu düşünmeyenlerin oranı %53,8'dir. Katılımcıların görüşleri bize insanların zekât konusunda yeterince bilinçli olmadığını ve insanların zekât konusunda mutlaka bilinçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Fikir beyan etmeyenlerle kararsız olanları devre dışı bıraktığımızda fikir beyan edenlerin yaklaşık %69'u insanların zekât konusunda bilinçli olmadığını, %31'inin de bilinçli olduğunu düşündüklerini beyan etmişlerdir. Sonuçlar bize göstermektedir ki insanların zekât konusunda bilinçlendirilmesine ihtiyaç vardır.

6. Türkiye'de Zekât Bilincinin Artırılması

Zekât bilincinin artırılması toplanacak zekât miktarının artırılması açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle zekât bilincinin artırılması için öncelikle zekâtın kurumsallaşması ve bu kurumun faaliyetlerinin topluma iyi anlatılması gerekmektedir.

6.1. Zekâtın Devlet Eliyle Toplanması (Kurumsallaşması)

Zekât gelirlerinden maksimum fayda sağlamak için zekâtın kurumsallaşması, devlet eliyle toplatılması ve İslam'ın öngördüğü şekilde dağıtılmasının önemi büyüktür. Tövbe suresinin 103. ayetinde Allah (c.c.) “Onların mallarından zekât al” (et-Tevbe, 9/103) ve aynı surenin 60. ayetinde de: “Sadakalar (zekâtlar) Allah'tan bir farz olarak ancak, yoksullara, düşkünlere, (zekât toplayan) memurlara, gönülleri (İslam'a) ısındırılacak olanlara, kölelere, borçlulara, Allah yolunda olanlara ve yolda kalanlara mahsustur.” (et-Tevbe, 9/60) buyurularak zekât verilecek yerler Kur'an-ı Kerim'de belirtilmiştir. Bu yerlerin başında da yoksullar yer almaktadır. Tevbe suresinin 103. ayeti nazil olduktan sonra Peygamberimiz (sav)'in isteği doğrultusunda Müslümanlar zekâtlarını Peygamberimiz (sav)'in görevlendirdiği memurlara teslim etmişler ve zekât memurları da topladıkları zekâtı İslam'ın uygun gördüğü yerlere dağıtmışlardır. Böylelikle zekât kurumsallaşmış, zekât toplama ve dağıtma işi devlet eliyle yapılmıştır (Kılıç, 2017: 48-50; Samad ve Glenn, 2010: 307). Hulefa-i Raşidin döneminde de aynı uygulama devam etmiş olup zekât devlet eliyle toplanmış ve ilgili yerlere devlet eliyle ulaştırılmıştır. O dönemde zekât organize bir şekilde toplanmış ve uygun olan yerlere dağıtılarak yoksulluğun azaltılmasında ve ortadan kaldırılmasında önemli rol oynamıştır.

Zekâtın verileceği sekiz sınıfın içinde amilinin de bulunması ve Peygamberimiz (sav) ve Hulefa-i Raşidin dönemi uygulamaları bize zekâtın devlet eliyle toplanıp dağıtılması gerektiğini göstermektedir. Bu uygulamalar bize göstermektedir ki, toplumda zekât bilincinin oluşması için devletin zekât toplama ve dağıtma faaliyetlerini yürütecek bir kurum oluşturmasının önemi büyüktür. Bu kurum zekâtın önemi, yıllık ne kadar zekât toplandığı ve nerelere verildiği bilgilerini sitesinde toplumla paylaştığı zaman kuruma güven artacak ve insanlar zekâtlarını bu kuruma şüpheye düşmeden güven içinde vermek isteyeceklerdir. Zekâtın toplanması ve dağıtımıyla ilgili bir kurumun olması ve faaliyetlerini basın yayın organları aracılığıyla topluma anlatması toplumda zekât bilincinin geliştirilmesine de büyük katkı sağlayacaktır.

Hulefa-i Raşidin'den sonra gelen Emeviler ve Abbasiler dönemlerine baktığımızda da zekâtın devlet eliyle toplanıp dağıtıldığını görmekteyiz. Bu uygulama, yoksullara aktarılan kaynağın dengeli bir şekilde olmasına ve yoksullukla mücadelede daha etkin sonuçlar elde edilmesine katkı sağlayacaktır. Muhtaçların muhtaçlık oranları daha iyi tespit edilecek ve ihtiyaç sahiplerine ihtiyaçları oranında transfer yapılacaktır. Bu bağlamda Türkiye'de de zekât bilincinin artırılması için öncelikle devletin denetiminde resmi bir zekât fonu kurulmasına ihtiyaç vardır.

Çeşitli platformlarda ve basın-yayın organlarında insanlara zekâtın mali bir ibadet olduğu, İslâmî ölçülere göre zengin sayılanların mallarının zekâtını vermesi

Niyazi Gümüş/Salih Şimşek

gerektiğini iyi anlattığımızı farz edelim. Bu defa insanlar zekâtlarını verecek uygun yer bulma arayışına gireceklerdir. İnsanların bir kısmı zekâtlarını uygun yerlere verebilecekler, fakat zekâtın dağıtımında bazı muhtaçlara ihtiyacından fazla zekât verilirken belki de bazı insanlara hiç zekât verilmeyecek, zekâtın dağıtımında ihtiyaç odaklı dengeli bir dağıtım olmayacaktır. Dengeli bir dağıtım olmaması sebebiyle bazılarına ihtiyacından fazlası verilirken, bazılarına ise verilen zekât onların ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzak olacaktır. Toplumda durumları insanlar tarafından bilinmeyen nice muhtaçlar yoksulluk içinde yaşamlarını sürdürmeye devam edeceklerdir. Dağıtımın dengeli olması için de bu işleri organize eden bir kuruluşa ihtiyaç vardır. Böyle bir kuruluş hem mükelleflere zekâtlarını verebilecekleri uygun yer bulma konusunda yardımcı olacak, hem de zekât vermeye teşvik özelliği taşıyacaktır. Bu durum da toplanan zekât miktarının ve yoksullukla mücadelede ihtiyaç duyulan kaynağın artmasına ve yoksullukla daha etkin bir biçimde mücadele edilmesine imkân tanyacaktır. Halbuki devletin zekât işleriyle ilgili bir kuruluşu olsa ve bu kuruluşun kuruluş gayesi, amacı ve faaliyetleri iyi bir şekilde topluma anlatılsa insanların önemli bir bölümünün zamanla zekâtlarını bu kuruma vermeleri muhtemeldir.

Tablo 3’de katılımcıların Türkiye’de devletin gözetimi ve denetimi altında resmi bir zekât fonunun kurulması durumunda katılımcıların bu fona zekâtlarını vermek isteyip, istemedikleri ile ilgili görüşlerine başvurulmuştur.

Tablo 3: Türkiye’de Devletin Denetimi Altında Kurulmuş Olan Zekât Fonuna Zekâtımı Vermek İsterim.

	Yüzde	Geçerli Yüzde	Sayı
Kesinlikle Katılmıyorum	11,1	11,6	57
Katılmıyorum	9	9,4	46
Kararsızım	13,9	14,5	71
Katılıyorum	27,3	28,6	140
Tamamen Katılıyorum	34,4	35,9	176
Toplam	95,7	100	490
Cevapsız	4,3	-	22
Toplam	100	-	512

Kaynak: Gümüş, Yoksulluğun Azaltılmasında Bir Çözüm Önerisi: Zekât Fonu Örneği, 197.

Katılımcıların %21’i devletin gözetimi ve denetimi altında resmi bir zekât fonunun oluşturulması durumunda bu fona zekâtlarını vermeyeceklerini belirtmişlerdir. Bu kişilerin zekâtlarını geleneksel metotla bizzat uygun gördükleri yerlere kendileri vermek istedikleri anlaşılmaktadır. Bunda böyle bir fonun öneminin ve mükelleflerin her ne kadar zekâtlarını kendileri uygun gördükleri yerlere vermeleri mümkün ise de zekâtın İslam’a göre devlet eliyle toplanması gerektiği, devletin isterse bu hakkı kendisi kullanıp zekâtı bizzat kendisi toplamaya yetkili olduğu, dilerse de bu hakkı

bazı kuruluşlara veya mükelleflere devredebileceği (El-Karadavi, 2017: 97) hususunun bilinmemesinin de etkisi vardır. Belki de böyle bir fon oluşturulduğu zaman, zekâtın devlet eliyle toplatılıp dağıtılmasının yoksulluğun azaltılması ve toplum menfaatleri açısından daha uygun olacaktır. Bu fonun faaliyetleri iyi anlatıldığı zaman ve bu fonun iyi işletilmesi durumunda zekâtlarını devletin oluşturacağı fona vermek istemeyenlerin bir kısmının da zamanla fikirlerini değiştirerek devletin kurumuna da zekâtlarını verebilecekleri düşünülmektedir. Katılımcıların %64,5'inin Türkiye'de devlet tarafından zekât fonu kurulması durumunda kurulan bu fona zekâtlarını verebileceklerini belirtmeleri böyle bir fona olan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

6.2. Tanıtımın İyi Yapılması

Günümüzde tanıtım ve reklam önemlidir. Malezya'da zekât alanında faaliyet gösteren Pusat Pungutan Zakat (PPZ) zekât gelirlerini artırmak ve toplumu zekât konusunda bilinçlendirmek için bazı faaliyetlerde bulunmaktadır. Bunların başında da reklam gelmektedir. Bu kuruluş yıl boyunca zekâtla ilgili brifingler vermekte, camilerde yapılan vaazlarda zekât konusu anlatılmakta, ticari bankaların önlerinde, iş yerlerinin ve şirketlerin bulunduğu alanlarda, devlet dairelerinin girişlerinde ve konutların yoğun olduğu yerleşim yerlerinde kitapçık, broşür ve zekât formları dağıtmaktadır. Ayrıca radyo ve televizyonlarda zekâtla ilgili programlar yapılarak toplum zekât konusunda bilinçlendirilmeye çalışılmaktadır (Hazali, 2017: 512-516). Türkiye'de de benzer çalışmaların yapılması gerekmektedir. Zekâtın mali bir ibadet olduğu, her ne kadar veren açısından bakıldığında kişinin servetinde azalma meydana geleceksede malı bereketlendirdiği, koruduğu, zekât vermenin Allah'ın (cc) emri olduğu, Müslümanların bu emri yerine getirmeleri gerektiği iyi anlatılmalıdır.

Türkiye'de devletin gözetimi ve denetimi altında resmi bir zekât fonu kurulup, bu fonun çalışma esasları, amaç ve hedefleri belirlenmelidir. Kurulan zekât fonunun tanıtımı, amacı, çalışma şekli, toplanan zekâtları ne şekilde ve nerelere kullandığı basın yayın organları aracılığıyla anlatılmalıdır. Bilhassa Ramazan ayında zekâtın Allah'ın bir emri olduğu, yoksulluğu azaltmak için önemli bir araç olduğu, kimlerin zekât vermesi gerektiği ve ne oranda vermeleri gerektiği basın yayın organlarında iyi anlatılmalıdır. Bu hususta başta Diyanet İşleri Başkanlığı ve İlahiyat Fakültelerinde çalışan öğretim üyeleri olmak üzere bu konuda uzman kişilerden istifade edilmelidir. Belediyelerle görüşülerek belediyelerin reklam bilbordlarında zekâtla ilgili reklamlara yer verilmeli, insanların zekât bilinci geliştirilmeye çalışılmalıdır. Ayrıca bilhassa merkezi yerlerdeki camilerin önlerine zekâtla ilgili afişler asılmalı, zekât konusu her platformda iyi anlatılmalıdır. İş adamlarına ve ticaretle meşgul olanlara zekâtın önemi, Türkiye'de devletin zekât toplamak ve dağıtımıyla ilgili bir kurumunun olduğu, bu kurumun faaliyetleri, zekât toplama ve dağıtmada uyguladığı esaslar iyi anlatılarak onların da bu kuruluşla zekât vermeleri sağlanmalıdır. Zekât faaliyetleri iyi anlatıldığı

Niyazi Gümüş/Salih Şimşek

zaman bazı iş adamlarımızın bu kuruma zekâtlarını verecekleri muhtemeldir. Ayrıca zekâtını vermek isteyen bazı mükellefler zekâtını nereye vereyim düşüncesinden kurtularak zekâtını bu kuruma vermek isteyeceklerdir.

Tablo 4: Zekâtın Önemi TAV Programları, Sosyal Medya Gibi Platformlarda İyi Anlatılırsa Türkiye’de Zekât Verme Oranında Artış Olur

	Yüzde	Geçerli Yüzde	Sayı
Kesinlikle Katılmıyorum	3,3	3,5	17
Katılmıyorum	3,3	3,5	17
Kararsızım	9	9,4	46
Katılıyorum	35	36,8	179
Tamamen Katılıyorum	44,5	46,8	228
Toplam	95,1	100	487
Cevapsız	4,9		25
Toplam	100		512

Kaynak: Gümüş, Yoksulluğun Azaltılmasında Bir Çözüm Önerisi: Zekât Fonu Örneği, 189.

Tablo 4’de katılımcıların zekâtın tanıtım ve reklamının iyi yapılması ve zekâtın önemi ve kurulacak zekât fonunun faaliyetleri TV programları ve sosyal medya gibi değişik platformlarda iyi anlatılması durumunda Türkiye’de zekât verme oranının artacağı görüşüne katılıp katılmadıkları sorulmuştur.

Katılımcıların %4,9’u bu soruyu yanıtlamamıştır. %3,5’i bu görüşe kesinlikle katılmadığını, %3,5’i de katılmadığını bildirmişlerdir. %9,4’u kararsız kalırken, %36,8’i bu görüşe katıldığını, %46,8’i ise tamamen katıldıklarını belirtmişlerdir. Zekâtın önemi ve zekât fonunun faaliyetleri basın-yayın organları ile sosyal medya gibi platformlarda detaylı bir şekilde iyice anlatılırsa Türkiye’de zekât verme oranında artış olacağını belirtenlerin oranı %83,6’dır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun bu görüşte olması bize, eğer Türkiye’de mükelleflerin zekât verme oranının ve toplanan zekât miktarının artmasını istiyorsak zekâtın ve devletin kurmuş olduğu zekât fonunun reklamının ve tanıtımının iyi yapılması gerektiğini göstermektedir. Zekâtın önemi ve zekât fonunun faaliyetleri basın-yayın organlarının yanında diğer platformlarda iyi anlatıldığı takdirde ülkemizde zekât verme oranının da buna paralel olarak artacağı tahmin edilmektedir.

7. Zekât Bilincinin Yoksulluğa Etkisi

Yoksulluk geçmişte olduğu gibi günümüzde de insanlığın başta gelen önemli sorunlarından biridir. Devletler bu sorunu çözmek veya azaltmak için bazı faaliyetler

yürütmekte, yoksullara transfer harcamaları yapmaktadır. Bazı İslam ülkeleri bu amaçla zekâtı yoksullukla mücadelede önemli bir araç olarak görüp zekât fonu oluştursalar da birçok İslam ülkesi maalesef zekâtı kurumsallaştıramadığından yoksullukla mücadelede önemli bir araçtan istifade edememektedir. Türkiye de zekâtı kurumsallaştıramayan ülkelerdendir.

Ülkemizde yoksullukla mücadele etmek için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı kurularak devlet bu vakıf aracılığıyla yoksullukla mücadele etmekte, yoksullara kaynak transferi yapmaktadır (Türkoğlu, 2013:148). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı verilerine göre 2016 yılında Türkiye’de 3.154.069 haneye 32 milyar TL yardımda bulunulmuştur (Gümüş, 2019: 150). Halbuki ülkemizde zekât kurumsallaşmış ve insanlar zekât konusunda bilinçli olmuş olsa 2016 yılı tahmini zekât potansiyeli 23 milyar \$ olan ülkemizde yoksul olan insanları yoksulluktan kurtarmak için aktarılması gereken kaynak miktar ise yaklaşık 1,5 milyar \$’dır. Bu miktar yıllık zekât potansiyelin %6,5’i kadardır (Gümüş, Yardımcıoğlu ve Altıntaş, 2019: 99-104). Bu da bize göstermektedir ki ülkemizin zekât potansiyeli yoksulluğu ortadan kaldırmak için fazlasıyla yeterli olmaktadır. Ne yazık ki ülkemiz ve diğer İslam ülkeleri bu potansiyellerini kullanamamaktadır.

Zekât bilincinin yüksek olduğu durumlarda dinen zekât vermesi gereken kişiler öncelikle kendilerine zekâtın farz olduğunu, zekât vermemenin yoksul ve muhtaç durumda olanların hakkını vermemek olduğu ve eğer zekâtı vermezlerse ahirette bunun olumsuz yönde karşılığının olacağını bilinci içinde olacaklardır. O nedenle zekât konusunda bilinçli olan kişiler eğer kendileri zekât vermekle mükellef iseler zekâtlarını vermek isteyeceklerdir.

Zekât bilinci sadece zekât vermekten ibaret değildir. Zekâtın toplanmasından verileceği yerlere kadar ifa sürecini kapsamaktadır. Zekâtın toplanması ve dağıtımının daha verimli olması ve zekât gelirlerinden maksimum fayda elde etmeyi de içermektedir. Allah (cc) Tevbe suresinin 60. ayetinde zekâtın nereler verileceği bildirmiş, Peygamberimiz (sav)’in zekâtın toplanması ve dağıtımı ile ilgili uygulamalarını da dikkate alan İslam âlimleri zekât verilecek yerleri yorumlamışlardır. Müslümanların zekât konusunda ilim adamlarımızın bu çalışmalarından istifade etmeleri durumunda toplumda zekât bilinci artacaktır. Zekât bilincinin artması ise toplanan zekât miktarını artıracak ve zekât gelirleri daha etkin kullanılacağından yoksulluğun azaltılmasına önemli katkı sağlayacaktır. Zekât toplama ve dağıtma görevi devletin kurumuna verilmesi durumunda bu kurum toplanan zekâtları daha etkin kullanacağından ve gerçekten muhtaç durumda olanları daha iyi tespit edebilme yeteneğine sahip olacağından zekât bilinci yoksulluğun azaltılmasında önemli rol oynayacaktır.

Sonuç

Müslümanların, İslam'ın her alanında olduğu gibi yoksulluğun azaltılmasında önemli araçlardan biri olan zekât konusunda da bilinçli davranmaları gerekir. Zekât konusunda bilinçli olmak zekâtın farzietinden nerelere ve ne şekilde verilmesi gerektiğine kadar atılması gereken adımları içine alır. Yapılan araştırmada günümüzde insanların zekât konusunda yeterince bilinçli olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla da zekât bilincinin artırılmasına ihtiyaç vardır. Zekât bilinci artırıldığı zaman insanların zekât verme konusunda daha hassas davranacakları düşünülmektedir. Ayrıca bu bilinç zekâtların nerelere verileceğini de içermektedir. Zekât bilincinin artırılması için öncelikle bir zekât fonuna ihtiyaç vardır. Bu fon mükelleflerin zekâtlarını güvenle verebilecekleri bir kurum olmalıdır. Böyle bir kurumun olması kaynakların tek elden toplanıp dağıtılmasına ve etkin kullanılmasına olanak tanıyacaktır. Ayrıca bu kurumun tanıtımının iyi yapılması mükelleflerin zekâtlarını bu kuruma vermelerine katkı sağlayacaktır. Yapılan araştırmalar ve anket çalışmaları Türkiye'de zekât fonunun kurulması durumunda insanların zekâtlarını buraya vereceklerini göstermektedir. Bu fonun tanıtımının iyi yapılmasının da zekât verme oranının artmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Zekât bilinciyle yoksulluğun azaltılması arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Zekât bilinci arttıkça zekât verme oranı ve zekât gelirleri artacak, zekât gelirlerindeki artış ise yoksullara yapılacak transfer miktarının artmasına, yoksul ve muhtaç durumdaki insanlara yapılan transfer artışı ise yoksulluğun azaltılmasına olumlu yönde katkı sağlayacaktır. Zekât bilincinin artırılması yoksullukla mücadelede kaynakların artmasına ve yoksullukla daha etkin bir şekilde mücadele edilmesine imkân tanıyacaktır. Zekât bilincinin azalması durumunda ise yoksullukla mücadele için gerekli olan kaynaklar da azalma olacaktır. İslam ülkeleri yoksullukla mücadelede zekâttan etkili bir şekilde istifade edememektedir. Bu durum ülkemiz için de geçerlidir. Ülkemizde de yoksullukla mücadelede önemli bir enstrüman olan zekâttan istifade edilmesi ve yoksulluğun azaltılmasında önemli bir araç olan zekâtın kurumsallaşmasına ve zekât bilincinin geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Kaynakça

- Aksu, Ali, "Abbasiler Döneminde Zekât Uygulaması", Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları, İSAV, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Apak, Adem, "Emevi ve Abbasiler Döneminde Zekât Uygulamaları", Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları, İSAV, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Boynukalın, Mehmet, "Zekâtın Toplanması ve Dağıtımı İlk Kurumsal Tecrübeler (Hulefa-i Raşidin Dönemi)", Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları, İSAV, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Demircan, Adanan(2017), "Dört Halife Döneminde Zekât Uygulamaları", Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları, İSAV, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

- Duman, Soner, “Zekât Ahkâmının Teşri Süreci”, Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları, İSAV, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017
- El-Heytemi, İbn Hacer, Çev. Serdaroğlu, Ahmet, Şentürk, Lütfi, İslam’da Helaller ve Haramlar Büyük Günahlar, İstanbul: Kayıhan Yayınevi, 2. Baskı, 1986.
- El-Karadavi, Yusuf, Ekonomik Sorunların Çözümünde Zekâtın Rolü, Çev. Yunus Araz, İstanbul: Nida Yayıncılık, 2. Baskı, 2017.
- Er, İzzet, “Zekâtın Manevi ve Sosyo-Ekonomik Anlamı”, İstanbul Müftülüğü Din ve Hayat Dergisi, Sayı 29, Ankara: TDV Yayın Matbaası, 2016.
- Erkal, Mehmet, İlmihal I İman İbadet Ahlak, Ankara: TDV Yayınları, 2007.
- Gümüş, Niyazi, Yoksulluğun Azaltılmasında Bir Çözüm Önerisi: Zekât Fonu Örneği, Doktora Tezi, Sakarya: 2019.
- Gümüş, Niyazi, Yardımcıoğlu, Fatih, Altıntaş, Nurullah, “The Role of Zakat Potential in Reducing Poverty in Turkey”, International Journal of Islamic Economics and Finance Studies, July 2019, Sakarya: 2019.
- Hazali, Amran, “Malezya’da Zekât Çalışmaları”, Günümüzde Zekât Çalışmaları, İSAV, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- İbn Kesir, Hadislerle Kur’an-ı Kerim Tefsiri, Çev. Karlığa, Bekir, Çetiner, Bedrettin, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1985.
- Kaya, Süleyman, “Osmanlı Döneminde Zekât”, Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları, İSAV, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Kılıç, Ünal, “Hz Peygamber Döneminde Zekât Uygulaması”, Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları, İSAV, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Kutup, Seyyid, İslam’da Sosyal Adalet, Çev. Tunagür, Yaşar, Mansur, M. Adnan, İstanbul: Çağaloğlu Yayınevi, 1968.
- Mannan, M.A., İslam Ekonomisi Teori ve Pratik, Çev. Zengin, Bahri, İstanbul: Fikir Yayınları, 1973.
- Mevdudi, Ebul-Alal, İslam ve Muasır Nizamlara Göre İktisat Prensipleri, Çev. Toksarı, İhsan, İstanbul: Nida Yayınevi, 1968.
- Özdemir, Sadettin, “Yardımlaşmanın İnsan Psikolojisine Etkileri: Yardımlaşmak Huzur Verir”, İstanbul Müftülüğü Din ve Hayat Dergisi, Sayı 29, Ankara: TDV Matbaası, 2016.
- Rizvi, Syed Ameenul Hasan, “Zakat: Its Place and Position in Islam”, The MWL Journal, Vol 8, Makkah: 1981.
- Saad, Ram Al Jaffri, Sawandi, Norfaiezah, Mohammad Rayahu, “Zakat Surplus Funds Management”, International Journal of Economics and Financial Issue, Vol 6, Spesial Issues (S7), 2016.
- Samad, Abdus, Glenn, Lowell M., “Development of Zakat Coverage in Monotheistic Faiths”, International Journal of Social Economics, Vol 37, No 4, England: Emerald Group Publishing, March 2010.
- Türkoğlu, İrfan, “Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye’de Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik”, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt 8, Sayı 3, Ankara: Kalkan Matbaacılık, 2013.

Niyazi Gümüş/Salih Şimşek

- Yalçın, İsmail, “Malezya Kamusal Zekât Uygulaması Üzerine”, Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, Sayı 2, Sivas: Rektörlük Matbaası, Aralık 2016.
- Yavuz, Yunus Vehbi, Bir Sosyal Güvenlik Kurumu Olarak Zekât, İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2017.
- Yıldırım, Celal, Kaynaklarıyla İslam Fıkhı, 3. Baskı, Cilt 2, Konya: Uysal Kitabevi, 1980.
- Yiğit, Yaşar, Keskin, Mehmet, Karagöz, İsmail, Zekât İlmihali, 2. Baskı, Ankara: DİB Yayınları, 2013.